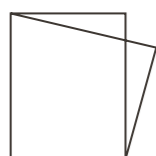

Provinsens oversete uddannelsesopgave

Eva Gulløv,
professor (mso),
ph.d., DPU, Aarhus
Universitet & John
Gulløv, seniorforsker,
ph.d., Københavns
Professionshøjskole

Artiklen bygger på et etnografisk feltarbejde i Tønder Kommune og belyser, hvad det betyder at vokse op langt fra de store uddannelsescentre, men underlagt udtalte forventninger om at tage en uddannelse. Det massive fokus på uddannelse påvirker den enkeltes oplevelse af muligheder og begrænsninger det lokale sted, men også de livsformer og den sammenhængskraft, som små provinssamfund bygger på. Artiklen retter opmærksomheden mod nogle uhenigtsmæssige implikationer ved det stærke 'uddannelsesimperativ' og peger på, at en stedsensitiv pædagogisk målsætning i skolerne vil kunne afhjælpe nogle af provinsens udfordringer.

Uddannelse for alle?

"Vi arbejder ud fra et kommissorium, som har fokus på den her 95 % målsætning – altså at 95 % skal gennemføre en ungdomsuddannelse. Der har vi selvfølgelig udfordringer i at nå de 95 %. Lidt ligesom mange andre kommuner, som ligger sådan perifert i landet, men vi klarer os faktisk ganske godt. I hvert fald siger ministeriets profiltal, at vi ligger omkring 94 %. Det er faktisk ret godt" (citat fra interview med en leder i Tønder Kommune).

Denne artikel fokuserer på uddannelse i provinsen og på de muligheder, men også udfordringer, som 95 % målsætningen skaber for dem, som vokser op langt fra de store uddannelsesbyer, men er underlagt dominerende forventninger om nødvendigheden af uddannelse.

En del af vores informanter udtrykker stærk tilknytning til **sociale og kulturelle fællesskaber**, og nogle oplever, at det stærke fokus på uddannelse forstærker geografiske, sociale og kulturelle modsætninger, der svækker grundlaget for det lokalsamfund, de er del af.

Artiklen er baseret på et etnografisk feltarbejde på Tønderegnet, hvor vi har undersøgt, hvordan hhv. forvaltning, skoler, forældre, børn og unge ser på de nationale uddannelsesdagsordner og de lokale fremtidsmuligheder. Generelt viser materialet, at der er bred opbakning til uddannelse; det er vigtigt for den enkelte såvel som for befolkningen som sådan. Samtidig synes spørgsmålet om uddannelse også at give anledning til tvivl. En del af vores informanter udtrykker stærk tilknytning til sociale og kulturelle fællesskaber, og nogle oplever, at det stærke fokus på uddannelse forstærker geografiske, sociale og kulturelle modsætninger, der svækker grundlaget for det lokalsamfund, de er del af. De føler sig splittede mellem ønsket om at være del af det lokale miljø og forventningerne om at uddanne sig og være mobil.

Vi ser også, at mens de yngste informanter udtrykker en klar tilknytning til lokalområdet, så erkender en stor del af de unge, at de kommer til at rejse væk. Som andre også har peget på, spiller forældrene en vigtig rolle i dette perspektivskift (Abbot-Chapman et al. 2014), men det gør de mange professionelle pædagoger, lærere og rådgivere også. Vægten på uddannelse og mobilitet afspejler dels målsætningen om, at flest muligt får en ungdomsuddannelse (jf. citatet ovenfor om 95 % satsningen), dels en række større strukturelle forandringer, der de sidste 50 år har ændret grundlaget for provinsens livsformer (Højrup 1983; se også diskussion i Gulløv & Gulløv 2020) og muligheder på måder, der gør, at fremtiden opleves som usikker.

På den baggrund fremstår uddannelse som en sikker og overskuelig strategi, der kan give adgang til arbejdsmarkedet, men altså samtidig forbindes med tvivl, fordi den indebærer fraflytning.

Her ønsker vi at pege på nogle dilemmaer, som uddannelsessystemets udbredelse og autoritative status rejser for unge i provinsen. Med eksempler fra vores empiri vil vi belyse presset for at tage en uddannelse og dermed at rejse væk, men også de følelser af tvivl og modstand, som den foreskrevne bane kan vække. Afrundingsvis vil vi pege på, at de pædagogiske institutioner ikke så entydigt behøver at bidrage til den underminering af lokalsamfundenes sociale ressourcer, men aktivt kan bidrage til den lokale udvikling.

Uddannelsesimperativet

Som det indledende citat viser, er der en kommunal ambition om, at flest muligt får en ungdomsuddannelse. Denne ambition er hentet fra den nationale uddannelsesstrategi, hvori også indgår standardisering og centralisering af uddannelsessystemet (se Danmarks Statistik 2015). Uden at gå i detaljer med diverse politiske tiltag kan man sige, at ungdomsuddannelse efter endt skolegang er blevet den nye normal, og at uddannelseshierarkiet i stigende grad koncentrerer i de store uddannelsesbyer og økonomiske vækstcentre. Målsætningen om, at 95 % af de unge mindst skal have en ungdomsuddannelse, begrundes politisk med, at alle unge skal have lige muligheder, at uddannelse kan øge den sociale mobilitet, og at et højt uddannelsesniveau i befolkningen skal sikre Danmarks globale konkurrenceevne. Disse ambitioner er vigtige for den moderne velfærdstænkning. De indebærer imidlertid en sådan grad af forpligtelse af den enkelte til at uddanne sig på bestemte måder, at andre måder at skaffe sig kompetencer og færdigheder på er gledet ud af det almindelige opvækstforløb. Både vejledere, lærere, forældre og unge orienterer sig næsten alle ift. de etablerede uddannelsesforløb. Ikke at have en kompetencegivende uddannelse er i dag blevet en stigmatiseret position. Man kan således tale om et uddannelsesimperativ; at tage uddannelse er de facto den eneste legitime vej til voksenlivet, og jo længere, jo bedre. Denne forståelse er ikke bare et politisk anliggende, men et gennemgribende dogme, som præger de voksnes forventninger til børn og unges opvækst, attituder, indsatser, læringsudbytte og valg såvel inden for som uden for de pædagogiske institutioner.

Udfordringen for provinsen

Vores undersøgelse rettede sig mod at forstå, hvad uddannelsesimperativet konkret betyder for familier, børn og unge i provinsen herunder for familier, som traditionelt ikke er orienteret mod uddannelse. Resultaterne af vores undersøgelse foreligger i bogen *Opvækst i provinsen. Om dem, der bliver, og dem, der rejser* (Gulløv & Gulløv 2020). Bogen bygger på et fire måneder langt etnografisk feltarbejde gennemført i 2016 i Tønder Kommune suppleret med opfølgende interviews frem til 2018. Materialet omfatter observationer, interviews og samtaler med forældre, rådgivere, forvaltningsansatte, pædagoger, lærere og især med børn og unge i tre forskellige aldersgrupper. Ved at bosætte os i Tønder by og deltage i hverdagen i og omkring pædagogiske institutioner rundt om i kommunen fik vi mulighed for at komme tæt på lokale børn, unge og voksnes syn på muligheder og fremtidsscenerier og indblik i deres forskellige værdisystemer og livsformer.

I vores interview understreger forældre til såvel de yngste børn som til unge igen og igen betydningen af uddannelse. Det fremgår f.eks., når Sara, der har en kort uddannelse, siger: *"Det er rigtig vigtigt, at man får en uddannelse. De skal jo kunne klare sig – altså klare sig selv"*. Simone, der ligeledes har en kort uddannelse, som hun pendlede til Åbenrå for at tage, er også ret afklaret med det: *"Sådan er det jo, når man har valgt at bosætte sig hernede. Man skal jo have en uddannelse"*. Selvom hun reelt aldrig har brugt sin uddannelse, og både hun og hendes mand arbejder som ufaglærte ved siden af deres lille landbrug, ser hun ikke det som et forbillede: *"Altså det vigtigste er jo, at de kommer til at gøre*

noget, de holder af. Men man kommer nok ikke uden om uddannelse. Men jeg håber selvfølgelig, at de bliver hernede ad". Også Jimmy, der selv er ufaglært, men i dag har et godt job i en butik, siger: *"Ja, de skal jo have uddannelse, ja, og så må de jo rejse. Det er jo bare sådan hernede ... og så er landet jo ikke større"*. På tværs af interviewene er der opbakning til uddannelse, uanset hvad forældrene selv har af uddannelsesbaggrund og joberfaringer. I en del tilfælde forstår vi, at deres egen vej til beskæftigelse er gået gennem lokale netværk, og at arbejdsgiverens kendskab til deres personlige kvalifikationer har været udslagsgivende for ansættelsen. Her har uddannelsespapirer spillet en mindre rolle end person- og lokalkendskab, men det er alligevel ikke den slags viden, forældrene nævner, når de snakker om deres egne kvalifikationer, eller hvad der kan være med til at sikre deres børns fremtid. I stedet ser de uddannelse som garant for en sikker fremtid. De erkender, at børnene formentlig kommer til at flytte væk, og selvom de personligt kan være kede af den fysiske afstand og oplever, at fraflytning svækker lokalmiljøet, ser de uddannelse som uomgængelig, hvis børnene skal *'kunne klare sig'*.

Bevægelsen væk fra lokalområdet

Denne forståelse afspejler udviklingen over de sidste 50 år, hvor uddannelsessystemet med stigende intensitet er blevet den primære vej til en sikker voksentilværelse, og hvor konkurrence på arbejdsmarkedet i almindelighed forudsætter certificerede kvalifikationer. For at sikre at så stor en del af en ungdomsårgang som muligt reelt har forudsætningerne for at tage en uddannelse, er skolegangen forlænget i både daglige timer og år, og de sidste

I vores interview understreger forældre til såvel de yngste børn som til unge igen og igen **betydningen af uddannelse.**

10 år er der desuden lagt stigende pres på børnehaverne for at sikre, at alle børn bliver gjort 'skoleparate', ligesom der er sat ind med massiv vejledning for at sikre, at alle unge mennesker går videre i ungdomsuddannelser.

I den proces er uddannelsessystemet blevet adskilt fra det liv og de livsformer, der omgiver det. I børnehaver, skole såvel som på ungdomsuddannelser retter pejlemærker og målsætninger sig systematisk mod næste led i uddannelseskæden, og institutionsprogression er blevet et succeskriterium i sig selv. Det præger selvfølgelig børnenes orienteringer og værdisætninger, hvilket vi ser i alle aldersgrupper, men med stigende tydelighed jo ældre børnene bliver. Af vores observationer i to børnehaver fremgår det, at selvom børnene tydeligt udtrykker tilknytning til den lokale verden, dvs. børnehaven, deres hjem og de steder, de kommer, så er skolen også et referencepunkt, som nogle af børnene forbinder med en anerkendelse og status, de gerne

vil forbindes med. Det fremgår f.eks. af følgende eksempel:

Marie sidder og tegner sammen med Amalie og Frida.

Marie: Frida, skal du i skole nu?

Frida: Nej.

Amalie: Nej, hun er jo ikke en af de store.

Det er derfor, hun ikke kan skrive sit navn.

Marie: Vi kan lege, at du er vores lille-søster, som stadig gik i børnehaver.

Frida nikker.

Hvor der er forskelle mellem børnene i børnehaven ift., hvor meget de er optaget af deres videre færd i skolen, så er ingen af de udskolingsbørn, vi interviewer, i tvivl om, at de ikke bare forventes at gå i skole nu, men også må fortsætte, når dette forløb slutter. Det fremgår f.eks., når Annemette på 14 forklarer, at hun skal i gymnasiet og bagefter til Århus: *"Mennesker har større mulighed for at blive til noget i Århus, fordi de har så mange forskellige universiteter og*

sådan noget og kollegier". Eller når Mikkel på 13 på spørgsmålet om, hvad der skal ske efter skole, svarer:

"Så tænker jeg, jeg vil gå på gymnasiet herovre, og så vil jeg tage til – ja, over på Sjælland i hvert fald – til København for at læse til øhm ... enten tænker jeg, jeg skal være togfører, ellers så vil jeg være ... øh, hvad var det – ja, jeg har ikke helt besluttet mig, faktisk".

Også Michael, der ligeledes er 13, svarer: *"Altså, jeg synes, det er fint at bo her, men altså selvfølgelig skal jeg også til København, når det er, jeg bliver voksen, og det er, at jeg også skal uddanne mig på universitetet"*. *"At blive til noget"*, som Annemette formulerer det, er tydeligvis ensbetydende med at tage en uddannelse, og det indebærer uundgåeligt at rejse væk fra Tønder.

Den erkendelse synes udbredt, men det rejser nogle dilemmaer for de børn og unge, der gerne vil blive på egnen. Det

gælder f.eks. Trine, der går i 1. HF. Hun ved, at hun skal tage en uddannelse, men samtidig har hun ikke lyst til at flytte væk: *"Jeg vil gerne bo ikke alt for langt væk fra min familie"*. Samtidig erkender hun, at der er sket store ændringer i den landsby, hun ellers har været glad for at vokse op i:

"Det er ikke ligesom, da man var små. Da var der nogle andre børn, man legede med. Nu er det sådan – så sidder man derhjemme foran sin computer i stedet for, og nogle af dem er allerede flyttet fra byen – så det bliver mere sådan stille. Der sker ikke rigtig noget".

Fraflytningen er begyndt, og det skaber en psykologisk – og social – splittelse mellem dem, der finder det indiskutabelt og rigtigt at rejse, og dem, der dels gerne vil blive, dels er kede af, at de ved at følge uddannelsesimperativet bidrager til at underminere det lokalsamfund, som de holder af og gerne vil værne om (se også Farrugias (2016) diskussion af mobilitetsimperativet). Og med til det hører den udfordring, som Trine her peger på, at selvom man måske selv overvejer at blive, er der ikke så meget at lave, når størstedelen af de andre unge mennesker flytter væk. Den systematiske indsats for at få alle børn og unge til at anerkende skole og uddannelse som en integreret del af opvæksten er lykkedes. Størstedelen af især pigerne er indstillet på at flytte væk, og den øvrige del står over for valget mellem at følge den etablerede – og værdige – vej eller at indstille sig på at blive, selvom mange andre unge flytter væk. Interviewene viser, at alle de større børn/unge mennesker erkender dette dilemma, og nogle af dem er trykket af de sociale konsekvenser, det har, både for dem selv og lokalsamfundet.

Den tvivlende mellemgruppe

Uanset om det er børn på små friskoler, privatskoler eller overbygningsskoler, så er de bevidste om, at der er et hierarki mellem dem, som klarer sig godt i skolen, og dem, der ikke gør, og at det at klare sig godt giver muligheder for mere uddannelse og eksaminer, som de lærer er afgørende for succes i voksenlivet. Succes i skolen betyder, at eleverne bliver tilbøjelige til at rette deres forventninger mod uddannelse og karriere og mere indstillet på at rejse for at få det (Corbett 2007). Denne værdisætning er ikke bare resultatet af den systematiske betoning af vigtigheden af uddannelse gennem alle skoleårene, men også af den markering, der sker ift. *"dem, der ikke kan klare skolen"* og *"dem, der falder ud"*. Det gælder f.eks. de elever, som ikke kan indpasses i det ordinære skoleforløb og derfor overflyttes til en plads på ungdomsskolen. Selvom det gennem ungdomsskolelærernes samarbejde med lokale erhvervsdrivende ofte lykkes at oplære og finde arbejde til en del af disse børn, så rummer afvigelsen fra den etablerede skoleprogression en stigmatisering. Uden at det er hensigt, etableres der symbolske sammenhænge mellem lav skolestatus og lokalforankring. En markering, der får betydning ikke bare for de få, der henvises til ungdomsskolen, men også bliver et mere generelt budskab om, hvad der har værdi, hvad der igen betyder, at unge med skolesucces bliver mindre tilbøjelige til at orientere sig mod de lokale livsformer.

Med andre ord fremmer skolen – i overensstemmelse med sin målsætning – aspirationen til at søge status gennem uddannelse og geografisk mobilitet, men kommer upåagtet til at devaluere værdien af lokale fremtidsplaner. I stedet

for at give børn færdigheder og kompetencer til at etablere sig lokalt betyder det, at skolen uddanner til opbrud eller det, uddannelsesforsker Michael Corbett (2007) kalder 'learning to leave' (se også Skifter Andersen (2017)). Det sker dels ved, at skolen ikke præsenterer børn for lokal relevant viden, men netop satser på steduaafhængige og konverterbare videnformer. Dels ved indirekte at devaluere værdien af lokal etablering, hvad der betyder, at færre af de børn, som helst vil blive, tør satse på det. Konsekvensen af dette bliver særligt tydelig i den tvivlende mellemgruppe som føler sig tilskyndet til symbolsk at markere villighed til at rejse væk frem for at risikere et stigma som skoletaber ved at indrømme, at de helst vil blive. Som Annemette, der går i 7. klasse, konstaterer: *"Jeg kender ikke rigtig nogle, der vil blive i Tønder. Ikke sådan som jeg lige kan komme i tanke om, nej"*.

Gymnasiekulturens distance til det lokale

Denne dynamik bliver yderligere tydelig, når man følger de unge i gymnasiet. For selvom nogle vælger gymnasiet uden en særlig klar plan og egentlig bare vil udsætte erhvervsvalget og samtidig sikre sig selv flest mulig muligheder, så udvikler der sig i løbet af årene på gymnasiet et udtalt pres for at rejse væk. Det sker som følge af den generelle uddannelsesansporing, men også som en konsekvens af de værdiorienteringer, der udvikler sig i samspillet mellem eleverne. Det ser vi f.eks., når Astrid, der går i 2. g, prompte svarer: *"Jeg skal væk"*, på spørgsmålet om, hvad der skal ske, når hun bliver student. Da John beder hende uddybe, svarer hun om Tønder: *"Fordi, øh, den er for lille. Altså, så er jeg lidt mere til sådan noget som Berlin"*. Lidt efter

Størstedelen af især pigerne er indstillet på at flytte væk, og den øvrige del står over for valget mellem at følge den etablerede – og værdige – vej eller at indstille sig på at blive, selvom mange andre unge flytter væk.

siger hun: *"Jeg kan også rigtig godt lide Hamborg (...) og Hamborg, det er sådan en vildt flot by, synes jeg. Jeg kan også godt lide Århus"*. Vi aner, hvordan steder indgår i et hierarkisk værdisystem, hvor Berlin, Hamborg og til dels Århus har en højere status end Tønder; en status, der smitter af på dem, der tager dertil.

Vi møder mange af den slags markeringer, der fortæller os, at det blandt eleverne er mere prestigefyldt at vise vilje og mod til at rejse og lægge distance til lokale steder og til dem, der "bare vil blive". Der er en læsning af geografi fra det helt nære til de fjerneste steder i verden, som korrelerer med social prestige. Disse hierarkier kommer til udtryk på forskellige måder i elevernes karakteristiker af hinanden, som her, hvor en dreng fra 2. g fortæller om sine tidligere skolekammerater i landsbyskolen:

Aghdi: *"Det var kun 3 ud af 28 fra min klasse, der tog direkte på en*

uddannelse. Resten tog 10. klasse og gik ud og arbejdede. I den gamle klasse, jeg gik i, tror jeg, 50 % bliver hernede. Alle sammen ved, de skal være tømrere eller landbrugs-noget".

Det skinner på mange måder igennem, at Aghdi ikke har meget til overs for sine tidligere skolekammeraters valg om at blive i Tønder, og vi fornemmer, at distancen allerede lå der, da de gik i skole sammen. Lidt større respekt viser han i forhold til dem, som vil studere i Odense, Århus eller København, selvom han også her udtrykker en vis distance:

Aghdi: *"Jeg tror, det bærer præg af, at det er Udkantsdanmark på en eller anden måde. Jeg tror, folk her tager for let på det. Der er mange af forældrene, der ikke har uddannelse, som også er ufaglærte. Der er ikke mange, der går her, hvis forældre har taget længerevarende uddannelse. Det smitter af på børnene. Hvis deres*

forældre ikke har, hvorfor skulle de så selv have?"

Og lidt senere i interviewet:

Aghdi: *"... Det er for stort et spring [for dem] at tænke, at de skal til udlandet og studere. Jeg tror bare, de tænker på, at de skal være her på gymnasiet og så evt. flytte til Århus eller København – den der standard-fremtidsplan, som mange tager. Så tror jeg også, der bare er mange, som slet ikke har nogen planer – bare færdiggøre gymnasiet og tage den derfra. ... Jeg kan i hvert fald ikke se mig selv bo her om to år. Når jeg er færdig, bor jeg i København eller i en europæisk storby"*.

Ud over at illustrere, hvordan forskellige steder er rangordnet, viser eksemplet også, hvordan uddannelsesambitioner, vilje til geografisk mobilitet og social status kædes sammen. Aghdi kobler 'usikre planer', 'lav uddannelsesbaggrund'

Sammenkoblingerne mellem uddannelse, mobilitet, sikkerhed og værdighed får uundgåeligt konsekvenser for synet på lokalsamfundet og dets livsformer.

og 'beskedne og pragmatiske ambitioner' med en "standard-fremtidsplan" – som han forbinder med det provinsielle "Udkantsdanmark", og som kun strækker til at "flytte til Århus". Også blandt gymnasielærerne fornemmer vi denne værdisætning af uddannelse, udsyn og mobilitet, men også et blik for, at der er værdighed på spil blandt eleverne. Det kommer f.eks. til udtryk i følgende uddrag fra et interview med en af lærerne, der både underviser i det almene gymnasium og på HF-linjen:

Leif: Hvis vi tager dem, som vælger at blive i Tønder, så er de meget tavse omkring det – en måde, de resignerer på. Fordi nu tager de f.eks. HF-uddannelsen, og man skal jo ligesom videre i 3-trinsraketten, og det er helt klart, at de bærer på et nederlag over, at de måske ikke kan mobilisere kræfterne til at komme af sted og komme væk.

John: Er det stigmatiserende, hvis man ikke har planer for at komme videre?

Leif: Ja, det vil jeg mene, det er. Det er ikke sagt sådan eksplicit, men det er typisk, det er jo en dejlig lille by, så jeg møder jo ofte mine tidligere elever, og mange af dem slår blikket ned, altså når de ser mig, fordi de ved, at mit første spørgsmål vil være: "Ja, hvad så?". Jeg skriver til dem på Facebook, om de har fundet på noget, og de har alle mulige rationaliseringer om, hvorfor de ikke har. De har alle mulige grunde, som gør, at de ikke kan tage en uddannelse og udskyder det hele tiden. Men at sige: "Nej, jeg bliver her i Tønder – jeg kan simpelthen ikke forestille mig at leve nogen andre steder", det vil være svært for dem at sige. Jeg kan se, nogle af dem får jobs i Kvickly i delikatessen – jeg kan også se, at de søger jobs i detailhandel og sådan noget".

Ikke blot har børnene gennem deres bevægelse gennem skole og ungdomsuddannelse lært, at den sikre vej til et værdigt voksent liv er forbundet med uddannelse; de har også forstået, at det indebærer at flytte væk og orientere sig ud i verden, og at det lokale dermed er et mindre værdigt sted at være – måske endda udtryk for snæversyn og provinsialisme. Uddannelsesorientering står således i kontrast til orienteringen mod det lokale, hvad der uundgåeligt får betydning for den enkeltes vilje til at investere i lokalsamfundet. Samtidig finder vi, at nogle af de unge, der ved, de gerne vil blive, udtrykker distance til uddannelse og til de værdihierarkier, der de facto underkender de livsformer, de respekterer.

Konsekvenser for lokalsamfund

Sammenkoblingerne mellem uddannelse, mobilitet, sikkerhed og værdighed får uundgåeligt konsekvenser for synet

på lokalsamfundet og dets livsformer. I Tønder Kommune rejser mere end to tredjedele af en ungdomsårgang væk, i det mindste for en periode (Region Syddanmark 2016), hvilket har betydning for befolkningssammensætning, jobmuligheder, infrastruktur, fritidsliv osv., hvilket igen påvirker oplevelsen af manglende tilbud og muligheder, som igen forstærker fraflytningstendensen. Denne spiral er velkendt, men det, der især står frem i vores materiale, er for det første, hvor stor en rolle uddannelsesinstitutionerne spiller i denne proces, for det andet hvor meget det handler om værdighed. Den systematiske betoning af uddannelse som den etablerede, sikre og værdige måde at overgå til voksenlivet på, har betydet en strukturel, økonomisk og kulturel underminering af den demografiske og erhvervmæssige reproduktion i de mindre byer og landdistrikter. Det har betydning for den enkeltes syn på sig selv og sine egne muligheder såvel som for lokalsamfundet sociale og økonomiske bæredygtighed. I takt med at lokale uddannelses tilbud er reduceret, fordi flere uddannelser nu er samlet i de større byer, er det overladt til den enkelte selv at etablere sig, hvis man gerne vil blive. Udfordringen for de fleste er imidlertid, at de har få forestillinger om, hvordan det kan lade sig gøre, og ikke møder nogen form for vejledning i arbejdsmarkedskontakt eller virksomheds-etablering. I praksis medfører det, at det især er unge med lav uddannelseskapital, som er mest parate til at satse lokalt.

Et vigtigt aspekt i denne sammenhæng er, at det ikke bare handler om den systematiske vejledning af børn og unge i at se det fornuftige og anerkendelsesværdige i at søge uddannelse andre steder. Den afstand til lokale livsformer,

som vi ser i undersøgelsen, handler også om, at mange gradvist kommer til at stå i periferien af de lokale sammenhænge, fordi de i praksis afsondres mere og mere fra tværgenerationelle aktiviteter og arbejdsfællesskaber. Den proces er et resultat af den megen tid, de tilbringer i forskellige institutioner, som dels medfører en stærk integration i jævnaldersfællesskaber defineret og rammesat af institutionelle normer, videnformer og værdier; dels at de i nogen grad udelukkes fra andre sociale berøringsflader og aldersoverskridende fællesskaber; og dels at de kun i mindre grad har adgang til den videns- og erfaringsoverførsel, der finder sted uden for uddannelsesinstitutionerne. Dermed begrænses også mulighederne for at tilegne sig alternative former for netværk og viden, som kunne styrke deres tiltro til og forudsætninger for at etablere sig lokalt.

Samlet ser vi således, at de unges fraflytning er resultat af en proces, som virker gennem en kombination af pull- og push-faktorer, der især bliver tydelig på gymnasieuddannelserne, men som er udtryk for kræfter, som både virker i og uden for uddannelsesinstitutionerne. Effekten af disse samvirkende påvirkninger er, at mange unge mister troen på en lokal fremtid både socialt og erhvervmæssigt, samtidig med at symbolerne på et succesfuldt ungdomsliv, som især er udbredte blandt gymnasieeleverne, forstærker oplevelsen af afstand til de lokale, som er mere uddannelsesfremmede.

Analysen sigter ikke på at romantisere lokale livsformer eller reproduktionen af dem, men på at pege på det oversete problem, at organiseringen af uddannelsessystemet gør det svært for nogle

unge at finde støtte til at blive og oplever det at blive som mindre legitimt ift. den rådende dagsorden i uddannelsesfeltet, som underkender lokaltilknytningen. Dette er et problem både på et personligt plan og for alle lokalsamfund i provinsen, som lider af affolkning og af en skævvridning af befolkningens uddannelsesprofil, som skyldes fraflytning af uddannede unge.

Afrundende bemærkninger

om en stedsensitiv pædagogik

På baggrund af undersøgelsen mener vi, at der er behov for tiltag, der kan gavne lokalt orienterede unge, skabe bedre samspil mellem uddannelsessystemet og lokalsamfund og bidrage til en bedre social-geografisk balance mellem landdistrikter og storbyer. Vi vil derfor afslutningsvis argumentere for, at skoler og uddannelser i provinsen udvikler en stedsensitiv uddannelsesestækning.

Her gælder det for det første om at fundere de lokale uddannelses tilbud i en mere rummelig ressourcetænkning, end man gør i dag. Det fordrer, at man tager afsæt i den virkelighed, børnene vokser op med, og anerkender, at der findes forskellige former for viden og værdighed, som der kan arbejdes med snarere end kompenseres for. Som det er nu, vurderes elevernes forudsætninger og færdigheder alene i forhold til skolens målsætning, mens andre sider af deres erfaringsgrundlag ikke indgår eller anerkendes som ressourcer. For det andet mener vi, at man skal diskutere, hvordan skole og ungdomsuddannelser ikke kun skal have institutionsprogression som målsætning, men i højere grad kan tage hensyn til børns forskellige mål, ambitioner og værdier, uanset om de ønsker at rejse eller blive. Med andre

Som det er nu, vurderes elevernes forudsætninger og færdigheder alene i forhold til **skolens målsætning**, mens andre sider af deres erfaringsgrundlag ikke indgår eller anerkendes som ressourcer.

ord, at skole og ungdomsuddannelser må påtage sig at udvikle og tilbyde undervisning, som ud fra en bredere forståelse af lokale livsformer og de erhvervs- og økonomisystemer, som opretholder dem, kan understøtte de unges lokale værdier og etableringsmuligheder. Det kan ske ved at inddrage lokale erfaringer fra det lokale arbejdsmarked, f.eks. med håndværk, innovation, netværksopbygning og -udveksling, mikroøkonomi o.lign. For det tredje finder vi det vigtigt, at der både undervises i de centralt aner-

kendte videnformer, der er nødvendige for videreuddannelse, og i mere sted-relevante kompetencer som en modvægt til den værditilskrivning, der aktuelt bidrager til at underkende lokale videns- og livsformer. Det vil bidrage til at modvirke den polarisering, vi har fundet i undersøgelsen, mellem de mobilt orienterede unge med uddannelsessucces og lokalt orienterede unge, der har afskrevet uddannelse. En polarisering, som synes at understøtte mange fagligt stærke elevers distancering til det lokale

og deres beslutning om at flytte for at undgå prestigetab.

Disse anbefalinger støder imod de nationalt fastsatte målsætninger og gældende faglige kvalitetsindikatorer. Spørgsmålet er imidlertid, om det er klogt at fastholde de centralistiske uddannelsesmålsætninger ikke mindst i lyset af de stigende modsætninger, man ser udvikle sig mellem land og by i en del samfund i disse år og mellem uddannede og uuddannede befolkningsgrupper.

REFERENCER

- Abbot-Chapman, J., Johnston, R. & Jetson, T. (2014). Rural belonging, place attachment and youth educational mobility: Rural parents view. *Rural society* 23 (3), 296-310.
- Corbett, M. J. (2007). *Learning to Leave: The Irony of Schooling in a Coastal Community*. Nova Scotia: Fernwood Pub.
- Danmarks Statistik (2015). *Færre på landet – flere i de større byer: Byopgørelsen 1. januar 2015*. <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=10304>.
- Farrugia, D. (2016). The mobility imperative for rural youth: the structural, symbolic and non-representational dimensions of rural youth mobilities. *Journal of Youth Studies*, 19 (6), 836-851.

Gulløv, E. & J. Gulløv (2020). *Opvækst i provinsen: Om dem, der bliver, og dem, der rejser*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

Højrup, T. (1983) *Det glemte folk: Livsformer og centralisering*. København: Museum Tusulanum.

Region Syddanmark (2016). *Relationer til Sønderjylland: Tilbageflyttere, fraflyttere, bosætningspotentiale*. Regional vækst og udviklingsstrategi.

Skifter Andersen, H. (2017). *Udviklingen i unges fraflytning fra yderområder og den geografiske centralisering af uddannelserne*. Forskning i det byggede miljø, Statens Byggeforskningsinstitut 2017:09.